OSMANLI DEVRİ SIBYAN MEKTEPLERİ

Sıbyan Arapça bir kelime olup Sabi (çocuk) kelimesinin çoğuludur. Sıbyan Mektebi çocuklar için açılmış okul demektir.

Sıbyan Mekteplerinin tarihçesi Osmanlı Devleti ile sınırlı değildir. Okul mimarilerini Türklerin geliştirildiği kabul edilse bile birçok eski uygarlıkta benzer görevi yerine getiren mekteplerin mevcudiyetine rastlanmıştır. Özellikle Selçuklu döneminde Osmanlı dönemin-dekine benzer Sıbyan Mektebi modelleri sıkça gözlenmiştir. İslam âleminde genellikle med-rese eğitiminin bir başlangıcı olarak ortaya çıkmıştır.

Osmanlı devletinde kendisine uygun bir gelişme sahası bulan vakıf sistemi birçok ku-rumu etkilemiş ve onları şekillendirmiştir. Sıbyan Mektepleri de Fatih Sultan Mehmet döne-miyle İstanbul'a girmiştir. Sıbyan Mekteplerine Fatih döneminde sadece yetim ve fakir çocuk-larının alınması şart koşulmuştur.

Sıbyan Mekteplerinin ders programları başlangıçta Kur'an okutmak ve namazla ilgili bilgilerin verilmesinden oluşmaktaydı. Daha sonraları bu programlara yazı dersleri de konulmuştur.

Sıbyan Mekteplerinin öğretim elemanları bir hoca ve onun yardımcısı olan kalfadan oluşmaktaydı. Ayrıca bir temizlikçi hademe (Bevvab) ve bir Mubassır (çocukları evine gö-türüp getiren ve kavga etmelerinin önüne geçen görevli) görev yapardı. Hoca ve kalfalar mahallenin en şerefli ve haysiyetli kişilerinden seçilirdi. Osmanlı Sıbyan mektebinde eğitim ve öğretimi veren kişi gücü yerinde, zekâca üstün yaşlılardan seçilirdi. Bundaki gaye belli bir olgunluğa erişmiş kişinin kültür birikimini çocuklara aktarırken yaşlılığın getirdiği hissiyatıyla daha yakın ilişkinin rahatlıkla kurulabilmesi idi. Bu düşünce ve davranış talebe ile çok daha iyi manevi irtibat sağlanmasına imkân veriyordu. Böylelikle Sıbyan Mektebini bitiren talebe yaşından çok daha ileri bir olgunluk ve hayat bilgisi edinmiş oluyordu.

Sıbyan Mektebine başlama yaşı 4 yıl, 4 ay, 4 gün idi. Osmanlı bu yaş ölçüsünü mübarek saymıştır. Mektebe başlama merasimle olur, mezuniyette de merasim ve mevlit yapılırdı. Yedi yaşına gelene kadar mahallenin çocukları bu mektebe devam ederlerdi. Eğitime Kur'an öğrenmekle başlanır, daha sonra yazı dersleri, aritmetik gibi dersler verilmeye başlanırdı. Okumayı ve çalışmayı teşvik amacıyla çalışkan öğrencilere cildi süslü cüz veya kitap hediye edilirdi. İlahi okutulması da adettendi. Sıbyan mekteplerinde ders programlarının oluşmasında İslam kültürünün etkisi büyüktür. Kur'an öğrenmek eğitimin başlangıcı sayılmıştır.

Osmanlı döneminde her türlü eğitim sarayda verilmekteydi. Saray, hükümet ve askerlik işlerinde çalıştırılarak, tüm memurlar sarayın içinde eğitiliyordu. Saray dışında eğitim alanı olarak sadece Sıbyan mektepleri ve Medreseler görülmektedir. Sıbyan mektepleri öğrenciyi herhangi bir mesleğe yönlendirmekten ziyade Kur'an ve temel eğitime yönelik bir sınırlı eğitim program içermektedir.

Sıbyan Mektepleri mimari açıdan iki grupta incelenebilir:

1-Külliye içinde yer alan Sıbyan mektepleri,

2-Mahalle içindeki tek yapılar.

Bir külliye içinde yer alan Sıbyan mektepleri külliyeden fiziken tecrit edilmiş, külliyenin dış köşesinde sokağa açılan dış bölümünde yer almaktadır. Bu planlamanın asıl amacı çocuk

gürültülerinden ana yapıyı korumak, medreselerdeki sükûnetli bir yaşayışı temin içindir.

Mahalle içerisindeki tek yapılardan oluşan Sıbyan mektepleri ise genelde köşe başları ve merkezi yerde inşa edilmiştir.

Sıbyan mektepleri genelde iki katlı olarak inşa edilmiş olup zemin katlarında dükkânlar yer almaktadır. Ahşap olan Sıbyan mekteplerinin alt katları çoğunlukla içinde akar çeşmeli taşlık mahallerdi. Çocuklar kirlenen giyeceklerini ve ellerini burada temizlerdi. Böylece çocuklar ve kitaplar rutubetten korunmuştur. Sıbyan mektepleri genelde tek dersliktir. Os-manlı Sıbyan mekteplerinde 30 civarında öğrenci okutulmakta idi. 30 sayısı pedagojik açı-dan ideal bir sayıdır. Mekteplerin ölçüsü genelde 6.50x6.50 m. veya 8.00x8.00 m. Ölçü-lerindedir. Sıbyan mektepleri devirlerinin diğer toplumsal yapıları ile kıyaslanırsa ölçülerinde çocuk ölçeğine yaklaşma çabası hissedilir. Derslikler genelde kare biçiminde şekil-lendirilmiştir. Kare biçimi Osmanlı mimarisi ana elemanıdır.

Osmanlı devletinde Sıbyan mektepleri Halk çocuklarının devam ettiği bir eğitim kurumudur. Eğitim alanındaki bu sosyalleşme hiçbir dönemde bu kadar olgunlaşmamıştır.

Fatih Sultan Mehmet ve çağdaşları ve devlet ileri gelenleri içerisinde çok sayıda Sıbyan mektebi yaptırmışlardır. Muallim Cevdet Bey'in 1919 yılında derlediği Sıbyan Mektepleri listesinde:

Hanım Sultan ve saraylı kadınların vakfettiği mektep sayısı: 39

Hükümdar mektep sayısı: 7

Paşaların vakfettiği mektep sayısı: 35

Esnaf ve ağaların vakfettiği mektep sayısı: 60

Bey ve Efendilere ait mektep sayısı: 42, olarak belirtilmiştir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde 364 adet mektep tespit edilmiştir. 1928 Yılında İs tanbul'da dördü yıkık, kırkı orijinal yapılışına uygun okul olarak kullanılan, 314 mektep yapısı bulunmakta idi. (Siyasal vakfı sitesi)